

ડૉ. બી.આર.આંબેડકરનું જીવન વૃતાંત

બાબાસાહેબના નામે લોકપ્રિય બનેલા ડૉ. બી. આર. આંબેડકર ભારતીય સંવિધાનના નિર્માતાઓ પૈકીના એક છે. તેઓ એક જાણીતા રાજનેતા અને વિખ્યાત ધારાશાસ્ત્રી છે. અસ્પૃશતા અને જાતિગત ભેદભાવ જેવાં સામાજિક અનિષ્ટો દૂર કરવામાં આંબેડકરનો ફાળો નોંધપાત્ર હતો. પોતાના જીવન દરમિયાન આ નેતાએ દલિતો અને સામાજિક રીતે પછાત વર્ગના લોકોના અધિકારો માટે સંઘર્ષ કર્યો. આઝાદી પછી તેમને દેશના સૌ પ્રથમ કાયદાપ્રધાન તરીકે નિયુક્ત કરવામાં આવ્યા હતા. ૧૯૯૦માં તેમને મરણોપરાંત ભારતના સર્વશ્રેષ્ઠ નાગરિક સન્માન, ભારતરત્નથી નવાજવામાં આવ્યા હતા.

જીવન

ડૉ. બી. આર આંબેડકરનો જન્મ ૧૪મી એપ્રિલ, ૧૮૯૧ના રોજ મધ્યપ્રદેશના મઉમાં થયો હતો. ૧૮૯૪માં તેમના પિતાની નોકરીમાંથી નિવૃત્તિ પછી તેમનો પરિવાર સતારા સ્થાયી થયો હતો. ૪ વર્ષ પછી તેઓ મુંબઈ ચાલ્યા ગયા જ્યાં, ૧૯૦૮માં તેમણે મેટ્રિકની પરીક્ષા પાસ કરી. ૧૯૦૮માં આંબેડકરને અલ્ફ્રિનસ્ટન કોલેજમાં અભ્યાસ કરવાની તક મળી. તમામ પરીક્ષાઓમાં સફળ થવાની સાથે સાથે આંબેડકરે ગાયકવાડ મહારાજા શાહજી રાવ ત્રીજા તરફથી માસિક ₹ ૨૫ની શિષ્યવૃત્તિ પણ મેળવી હતી. ૧૯૧૨માં રાજનીતિ વિજ્ઞાન અને અર્થશાસ્ત્ર સાથે સ્નાતક પરીક્ષા પાસ કરી. આંબેડકરે આ નાણાં અમેરિકામાં ઉચ્ચતર અભ્યાસ કરવા ઉપયોગમાં લેવાનું નક્કી કર્યું.

ઉચ્ચશિક્ષણ

૧૯૧૩માં તેઓ અમેરિકા ગયા. તેમને ન્યુયોર્ક શહેરની કોલંબિયા યુનિવર્સિટીમાં સ્નાતકોત્તર શિક્ષણ માટે ૩ વર્ષની વડોદરા રાજ્યની શિષ્યવૃત્તિ મળી હતી. મુખ્ય વિષય તરીકે અર્થશાસ્ત્ર અને અન્ય વિષયો તરીકે સમાજશાસ્ત્ર, ઇતિહાસ, તર્કશાસ્ત્ર અને

માનવશાસ્ત્રમાં જૂન, ૧૯૧૫માં એમ.એ.ની પરીક્ષા પાસ કરી હતી. તેમણે એશિયન્ટ ઇન્ડિયન કોમર્સ વિષય પર થીસિસ તૈયાર કર્યો હતો.

૧૯૧૬માં તેમણે ફરી એમ.એ. માટે તેમનો બીજો થીસિસ "નેશનલ ડિવિડંડ ઓફ ઇન્ડિયા-અ હિસ્ટોરિક એન્ડ એનાલિટિકલ સ્ટડી" પૂરો કર્યો તથા છેલ્લે તેમના ત્રીજા થીસિસ માટે ૧૯૨૭માં પીએચડીની પદવી મેળવી હતી અને ત્યાર પછી લંડન ગયા. હમેના દિવસે માનવશાસ્ત્રી એલેગઝંડર ગોલ્ડનવાઇઝર દ્વારા આયોજિત એક પરિસંવાદમાં તેમનો લેખ "કાસ્ટ ઇન ઇન્ડિયા- ધેર મિકેનિઝમ, જેનિસિસ અને ડેવલપમેન્ટ"નું વાચન કર્યું. ઓક્ટોબર, ૧૯૧૬માં તેમણે ગ્રેજ-ઇનમાં કાનૂની અભ્યાસક્રમ માટે પ્રવેશ મેળવ્યો. સાથે સાથે લંડન સ્કૂલ ઓફ ઇકોનોમિક્સ પણ પ્રવેશ મેળવ્યો. ૧૯૨૧માં સ્નાતકોત્તર પદવી પ્રાપ્ત કરી. તેમનો મહાનિબંધ " ધ પ્રોબ્લેમ ઓફ રૂપી- ઇટ્સ ઓરિજન એન્ડ ઇટ્સ સોલ્યુશન" પર હતો. ૧૯૨૩માં તેમણે અર્થશાસ્ત્રમાં ડોક્ટરેટનો અભ્યાસ પૂરો કર્યો.

દલિતો માટે અભિયાન

ભીમરાવ દલિતો, મહિલાઓ અને નિર્ધનોના મસીહા હતા તેમજ તેઓ આજીવન તે લોકો માટે લડતા રહ્યા. ૧૯૨૩માં તેમણે બહિષ્કૃત "હિતકારિણી સભા(આઉટ કાસ્ટ વેલફર એસોસિએશન)"ની સ્થાપના કરી, જે દલિતોમાં શિક્ષા અને સંસ્કૃતિનો પ્રચાર કરવા, આર્થિક સ્થિતિ સુધારવા તથા યોગ્ય મંચ પર તેઓની સમસ્યાઓને વાચા આપીને તેનો ઉકેલ શોધવાના કાર્યમાં સમર્પિત હતી. દલિતોની સમસ્યાઓ સદીઓ જૂની હતી અને તેને દૂર કરવાનું કામ ઘણું મુશ્કેલ હતું. મંદિરોમાં તેમને પ્રવેશ કરવાની મનાઇ હતી. તેઓ જાહેર ફૂવા અને તળાવોમાંથી પાણી ભરી શકતા ન હતા. સ્કૂલોમાં તેમનો પ્રવેશ પ્રતિબંધિત હતો. ૧૯૨૭માં તેમણે મુંબઇ પાસે કોલાબાના ચોવડર તળાવમાંથી સાર્વજનિક ફૂવામાંથી પાણી ભરવાનો અધિકાર મેળવવા ફૂચ કરવાની આગેવાની કરી હતી. આંબેડકરે સામાન્ય જનતા સુધી પહોંચવાના ઉપાયો શોધવાનું શરૂ કર્યું, જેથી તેમને સામાજિક કુરીતોના દૂષણ વિષે સમજાવી શકાય. તેમણે એક સામાયિક 'મૂક નાયક'(શાંતિ કે નેતા) પણ શરૂ કર્યું.

સંવિધાન નિર્માતા

ડૉ. આંબેડકરની સંવિધાનની મુસદ્દા સમિતિના અધ્યક્ષ તરીકે નિમણૂક કરવામાં આવી. તેઓ પ્રસિદ્ધ વિદ્વાન અને પ્રખ્યાત ધારાશાસ્ત્રી પણ હતા. આંબેડકરે સમાજના જુદા જુદા વર્ગોને જોડવા પર ભાર મૂક્યો હતો. તેમના મતે જુદા જુદા વર્ગો વચ્ચેના ભેદભાવ દૂર કરવામાં નહિ આવે તો દેશની એકતા ટકાવી રાખવાનું કામ અઘરું થઈ પડશે. તેમને બંધારણના ઘડવૈયા તરીકે પણ ઓળખવામાં આવે છે. બંધારણ તૈયાર કરવામાં તેમની આકરી મહેનતના કારણે જ બંધારણ દલિતોના સામાજિક અને આર્થિક સશક્તિકરણ માટે મહત્ત્વપૂર્ણ બની શક્યું છે જે, પ્રશંસનીય કામગીરી છે. તેમને વિશ્વાસ હતો કે, સરકારી લોકશાહી પ્રણાલીમાં યોગ્ય નિયંત્રણ અને સમન્વય છે તેમજ વ્યવસ્થાતંત્ર, ધારાસભા અને ન્યાયતંત્ર ત્રણે શાખાઓ એકબીજા પરત્વે તેમજ દેશ પરત્વે જવાબદાર હોવા છતાં સ્વતંત્ર રીતે કામ કરે છે.

લેખન

ડૉ. આંબેડકર કુશળ લેખક હતા. તેમણે ભારતમાં સામાજિક, આર્થિક, રાજનૈતિક પરિબળો તેમજ વિશ્વ પર ઘણાં પુસ્તકો, મહાનિબંધો તેમજ લેખ લખ્યા. ડૉ.આંબેડકરના મુખ્ય લેખનમાં અછૂત તેમજ અસ્પૃશ્યતા, ધ ઇવોલ્યૂશન ઓફ પ્રોવિંસિયલ ફાઇનૅસ ઇન બ્રિટિશ ઇન્ડિયા: ધેર મિકેનિઝમ, જેસિસ ડેવલપમેન્ટ તેમજ ૧૧ અન્ય નિબંધો, ફિલોસોફી ઓફ હિન્દુઇઝમ વગેરે પર લેખ લખ્યા. તેમણે 'ધ બુક્કા ઓર કાર્લ માર્ક્સ' પર પણ પુસ્તક લખ્યું.

મહાપરિનિર્વાણ

તેમના પુસ્તક 'બુદ્ધા એંડ હિજ ધમ્મ'નું લેખન પૂરું થયાના ત્રણ જ દિવસ પછી ૬ ડિસેમ્બર, ૧૯૫૬ને તેમના દિલ્હી ખાતેના નિવાસસ્થાને અંતિમ શ્વાસ લીધા. ડૉ. આંબેડકરે બૌદ્ધ ધર્મ અપનાવી લીધો હોવાથી બૌદ્ધ ધર્મ અનુસાર જ તેમના અંતિમ સંસ્કાર કરવામાં આવ્યા હતા. આ સમારોહમાં તેમના કરોડો સમર્થકો, કાર્યકર્તાઓ તેમજ પ્રશંસકોએ ભાગ લીધો હતો.

ઉપસંહાર

ડૉ.આંબેડકરના વિચારો તેમજ આદર્શો આજના ઉભરતા ભારતના સંદર્ભ સાથે અત્યંત સુસંગત છે. જે મજબૂત અર્થવ્યવસ્થા, ઔદ્યોગિક વિવિધતા તેમજ કૌશલ વિકાસ, સ્ત્રી સશક્તિકરણ બાબતે તેમજ સમાજના સામાજિક રીતે સંવેદનશીલ વર્ગોને એક સમાન તક આપવાની બાંધધરી આપે છે.